

КАФЕДРА КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСТВА

Концертмейстерський клас

Освітній ступінь

бакалавр

Спеціальність

025 Музичне мистецтво

Освітньо-професійна програма

Фортепіано

Статус

обов'язкова / вибіркова

Семестровий контроль

екзамен/залік

Курс	1-4
Семестр	1,2,3,4,5,6, 7,8

ECTS	14
Годин	420
Індивідуальні заняття	157
Самостійна робота	263

Інформація про викладача

ПІБ	Ільїн Анатолій Миколайович, в.о. професор, Заслужений діяч мистецтв України
Профіль викладача	
e-mail	anatolilyin2018@gmail.com

Анотація навчальної дисципліни

Концертмейстерський клас - є ґрунтовним в підготовці студента - піаніста до практичної діяльності в якості концертмейстера в оперних театрах, вокальних, оркестрових та диригентських (симфонічних та хорових) класах музичних навчальних закладів, а також до роботи в якості акомпаніатора в філармоніях, на радіо та телебаченні.

Основною метою курсу в справі навчання концертмейстерській майстерності є виховання у студента творчого відношення до виконання фортепіанних партій у відповідності до принципів ансамблевого виконавства, розвиток практичних навичок, необхідних для концертмейстерської роботи у всіх її проявах, в тому числі уміння акомпанувати з листа та в транспорті.

На протязі всіх років навчання концертмейстерській майстерності студент вивчає вокальну, інструментальну оперну та симфонічну літературу різних епох, стилів та жанрів.

Основними **завданнями** концертмейстерського класу є:

- використання та удосконалення навичок концертмейстерської роботи в класі та на концертній естраді;
- засвоєння специфіки роботи в вокальних, інструментальних, диригентських класах, класі оперної підготовки;
- оволодіння методикою концертмейстерської роботи з виконавцем
- на різних етапах підготовки навчального та концертного репертуару;
- надбання досвіду підготовки концертних програм в стилі строки;

- удосконалення методики концертмейстерської роботи з виконавцем
- на різних щаблях підготовки навчального та концертного репертуару;
- удосконалення навичок читання з аркуша та транспонування;
- оволодіння в достатньому обсязі оперним та концертно-камерним репертуаром;
- цілеспрямоване вивчення спеціальної літератури з питань концертмейстерської роботи.

Програма концертмейстерського класу має такі розділи:

1. Вокальний акомпанемент, в якому вивчаються романси та пісні для голосу з фортепіано, вокальні цикли.
2. Інструментальний акомпанемент та концертмейстерська робота з виконавцем, в якому вивчається література для струнних, духових та народних інструментів в супроводі фортепіано (або з оркестром в перекладі для фортепіано).
3. Оркестровий акомпанемент в перекладі для фортепіано (оперні арії, інструментальні концерти, п'єси для інструменту в супроводі оркестру).
4. Концертмейстерський показ оперного клавіру.
5. Розвиток та удосконалення навичок читання з листа та транспонування.

В першому розділі передбачається **придбання** студентом **знань** та **навичок** в галузі вокального акомпанементу та концертмейстерської роботи зі співаками.

Студент **повинен:**

Уміти акомпанувати співакам на концертній естраді, акомпанувати з листа та в транспорті;

Отримати досвід концертмейстерської роботи по вивченню зі співаками концертно-камерного репертуару;

Знати в достатньо широкому обсязі вокальну концертно-камерну літературу.

В процесі роботи в концертмейстерському класі перед студентом слід ставити весь комплекс виконавських завдань. При цьому необхідно окремо підкреслити, що партія фортепіано в акомпанементі є підпорядкованою законам ансамблевого виконання. Вона є не тільки гармонійною та ритмічною опорою солісту, але і сприяє глибинному розкриттю змісту твору.

Особливістю вокального акомпанементу є підпорядкованість фортепіанної партії сольній, виконання її в певних звукових градаціях, які створюють умови для досконалого виявлення всіх виконавських можливостей соліста. Від акомпаніатора в певній мірі залежить творчий стан соліста, його настрої, артистичний підйом, точність інтерпретації твору в цілому.

Звучання фортепіанної партії, тембр, динаміка, педалізація, агогіка повинні бути засобами втілення виконавського плану, створеного внаслідок сумісної роботи з солістом. З тою ж метою необхідно вимагати від студента повного засвоєння вокальної партії та літературного тексту, що надасть йому можливість розуміння всього твору в цілому.

Поряд з цим слід розвивати у студента такі професійні якості концертмейстера, як уміння приготувати програму в стислі строки та з мінімальною кількістю репетицій.

На протязі занять студента в класі основна кількість часу відводиться на роботу зі співаком. В процесі роботи над вокальними творами студент **отримує знання** класифікації голосів, діапазону та теситури, дихання, рухомості голосу, виразності, дикції та артикуляції тощо. Особлива увага приділяється синтезу музики та літературного тексту.

В процесі роботи над вивченням вокальних партій зі співаками студент разом з виконанням фортепіанної партії **повинен** уважно слідкувати за інтонацією та ритмічною чіткістю виконання партії співаком, контролювати дикційну виразність промовлення тексту, розстановку дихання, фразування, разом зі співаком розбирати зміст твору, і, як результат - створювати високохудожній ансамбль.

Другий розділ програми передбачає підготовку студента для роботи з виконавцями-інструменталістами. До цього розділу входить:

отримання студентом **практичних навичок** інструментального акомпанементу;
придбання досвіду практичної роботи по вивченню з інструменталістами концертного репертуару;

знання інструментальної літератури українських та зарубіжних композиторів різних епох, стилів та жанрів.

Заняття в класі проходять при участі виконавців на різних оркестрових інструментах.

З метою досягнення повного ансамблю при роботі з інструменталістом студент **повинен:**

Усвідомлювати загальний виконавський план соліста;

досконало знати партію соліста (для цього необхідно вимагати від студента ретельного ознайомлення з партією інструменталіста, в процесі самостійної роботи програваючи її на фортепіано);

уміти різноманітити звучання фортепіано (динаміка, педалізація, регістрові фарби) у відповідності з особливостями конкретного інструменту (тембр, сила звуку, технічні можливості), а також виконавськими даними соліста;

знати основні прийоми гри на оркестрових інструментах - штрихи, специфіка дихання у духовиків та інше.

Наступний розділ програми передбачає засвоєння студентом специфіки оркестрового звучання - велику ритмічну організованість, темброве багатство різних оркестрових інструментів, особливості зняття звуку на паузах тощо. При роботі над вивченням оркестрової музики, будь то інструментальний концерт або арія з опери, студент **повинен уміти** відтворити на фортепіано різноманітність тембрового звучання оркестру у відповідності зі специфікою звучання оркестрових інструментів, оркестрові штрихи.

Основним завданням четвертого розділу програми є підготовка студента до роботи в якості оперного концертмейстера, яка потребує набуття ним суто специфічних навичок. Оскільки клавір опери - це переклад оркестрової партитури для виконання на фортепіано, то одним з надважливих завдань концертмейстера є уміння передати засобами фортепіано багатогранність звукової палітри всіх інструментів оркестру.

При роботі над вивченням оперного клавіру студент **повинен:**

Знати класифікацію голосів всіх дійових осіб вистави, історію створення опери, специфіку роботи оперного концертмейстера, термінологію, знати всі вступи дійових осіб вистави, показувати їх солістам, підспівувати репліки інших солістів;

Уміти співати будь яку партію ансамблю, партію хору грати на фортепіано. Працюючи над клавіром опери студент **повинен** ознайомитись з партитурою з метою максимального приближення звучання фортепіано до звучання оркестру.

П'ятий розділ програми передбачає **розвиток та удосконалення навичок** студента в читанні з листа та транспонуванні. Читання з листа та уміння транспонувати є невід'ємною частиною виховання професійного концертмейстера. На протязі всього терміну навчання в концертмейстерському класі студент набуває навичок читання з листа вокальної та симфонічної літератури, уміння грати під руку диригента та читати хорову партитуру. На відміну від так званого «розбору музичного твору», при якому можливі зупинки, повторення тексту, читання нот з листа вимагає безперервності виконання.

При читанні з листа студент повинен прагнути до виконання твору в темпі, максимально приближеному до вказаного, виконувати всі авторські вказівки.

При цьому вкрай важливе уміння вірно передати характер твору в цілому. При читанні з листа допускаються деякі спрощення нотного тексту, але вони не повинні суперечити загальному змісту музичного твору.

В залежності від методичних розробок викладача всі розділи програми можуть вивчатись паралельно на протязі всього терміну навчання або бути розподілені в найбільш зручному порядку по семестрах.

Перелік тем індивідуальних занять

МОДУЛЬ І. ВВЕДЕННЯ В СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

1. Змістовний модуль №1

Введення в спеціальність «Концертмейстерський клас», знайомство зі специфікою акомпанементу вокально-інструментальної музики.

2. Змістовний модуль №2

Читання з аркушу вокальних творів композиторів різних епох та стилів

3. Змістовний модуль №3

Знайомство з хоровою та симфонічною партитурою, читання з аркушу хорових та симфонічних творів. Читання з аркушу вокальних та інструментальних творів. Транспонування на 0,5 тона.

4. Змістовний модуль №4

Вивчення камерно-вокального репертуару з солістами, читання з аркушу Виконання підготовленого репертуару, читання з аркушу.

МОДУЛЬ 2. КАМЕРНО-ВОКАЛЬНА ТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНА МУЗИКА

5. Змістовний модуль №5

Вивчення вокально-інструментальних творів з солістами, читання з аркушу.

6. Змістовний модуль №6

Вивчення обов'язкового репертуару. Виконання програми на академконцерті, читання з аркушу.

7. Змістовний модуль №7

Вивчення вокально-інструментальних творів з солістами. Вдосконалення навичок читання з аркушу.

8. Змістовний модуль №8

Вивчення обов'язкового репертуару. Виконання програми на академконцерті, читання з аркушу.

МОДУЛЬ 3. КАМЕРНО-ВОКАЛЬНА ТА ОПЕРНА МУЗИКА

9. Змістовний модуль №9

Вивчення оперної та камерно-вокальної літератури, арій з кантат та ораторій.

10. Змістовний модуль №10

Вивчення сцени з оперного клавіру, вивчення обов'язкового репертуару. Виконання програми на академконцерті, показ оперної сцени.

11. Змістовний модуль №11

Вивчення оперних, камерно-вокальних та інструментальних творів. Поглиблення практичних навичок читання з аркушу.

12. Змістовний модуль №12

Вивчення вокального циклу та обов'язкового репертуару. Виконання програми на академконцерті, показ обов'язкового репертуару

КАМЕРНО-ВОКАЛЬНА ТА ОПЕРНА МУЗИКА

13. Змістовний модуль №13

Вивчення оперних, кантатно-ораторіальних, камерно-вокальних та інструментальних творів.

14. Змістовний модуль №14

Вивчення дії оперного клавіру. Виконання концертної програми, концертмейстерський показ оперної дії.

15. Змістовний модуль №15

Вивчення оперних, кантатно-ораторіальних, камерно-вокальних та інструментальних творів.

16. Змістовний модуль №16

Вивчення дії оперного клавіру з власним співом. Виконання концертної програми, концертмейстерський показ оперної дії.

Форми та технології навчання

Індивідуальні заняття, практична робота з ілюстратором, самостійна робота.

Навчальні ресурси

Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються у відповідну групу MOODLE.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Робота над індивідуальною виконавською програмою, стилем та жанром творів.	10
2.	Практична робота з ілюстратором	10
3.	Самостійна робота	5
4.	Академконцерт	10
5.	Робота над обов'язковим репертуаром	5
6.	Залік	10
7	Екзамен	50
	Всього	100

Критерії оцінювання знань студентів:

На оцінку «відмінно» студент:

- Студент виконує твір на рівні професійного концертмейстера, артистично і бездоганно веде соліста, презентує себе як сформовану творчу індивідуальність.
- Студент демонструє у виконанні бездоганний ансамбль з солістом, творчо та вільно використовує набуті знання та навички, володіє всіма складовими частинами партитури твору на професійному рівні.
- Студент впевнено демонструє набуті знання та навички, виконує твір на високому художньому рівні з максимальним опануванням всіх складових партитури твору, але у виконанні відчувається недолік самотнього відношення до інтерпретації твору

На оцінку «добре» студент:

- Студент виконує твір на високому художньому та технічному рівні, впевнено веде соліста, демонструючи здобуте диригентське відчуття партитури, але допускає незначні помилки суто технічного характеру
- Студент виконує твір з органічним і пластичним відчуттям партії соліста; презентує широке коло закріплених знань та навичок, недоліком при цьому є деяка обмеженість його виконавської ініціативи
- Студент демонструє досить високий рівень здобутих знань та навичок; демонструє добру обізнаність з особливостями сольної партії; але при цьому допускає деякі розходження в ансамблі з солістом

На оцінку «задовільно» студент:

- Студент виконує твір на досить належному технічному рівні; при цьому допускає при акомпонуванні солісту значні порушення метро-ритму, агогіки, динаміки, педалізації.

- Студент демонструє середній рівень технічного та емоційно-сміслового опанування елементів нотної партитури; при цьому відсутнє диригентське відчуття у веденні партії соліста
- Студент виконує твір на досить низькому художньому та технічному рівнях; в ансамблі з солістом майже не демонструє набуті знання та навички

На оцінку «незадовільно» студент:

- Студент виконує партію акомпанементу із значними помилками в нотному тексті; часто зупиняється під час виконання твору; недостатньо знає партію солістів
- Студент не в змозі відтворити нотний матеріал акомпанементу; не знає партій соліста; не володіє елементарними навичками гри з партнером

Інклюзивне навчання

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

Неформальна освіта

Передбачається у межах вивчення навчальної дисципліни участь студентів у міжнародних та вітчизняних музичних фестивалях та конкурсах, концертах. Відвідування культурномистецьких заходів, театрів, мистецьких експозицій та виставок, тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Анализ вокальных произведений. Навчальний посібник, Л. Музыка 1988
2. Ауер Л. «Моя школа игры на скрипке» М. 1965
3. Броун А. Очерки по методике игры на виолончели М. Музыка, 1967
4. Брянська Ф. «Навыки чтения с листа, его структура и принципы развития» Вопросы фортепианной педагогики, вып. 4, М.1976
5. Васина – Гроссман В. «Музыка и поэтическое слово»
6. Васина – Гроссман В. «Романтическая песня XIX века»
7. Васина – Гроссман В. «Русский классический романс XIX века»
8. Виноградов К. «О работе оперного концертмейстера» М. 1974
9. Виноградов К. «К вопросу о специфике творческих взаимоотношений пианиста – концертмейстера и певца»
10. Вопросы вокальной педагогики. Вып.1, М Музыка 1962, Вып.2, - М.Музыка 1964, Вып. 3.– 1967, М.Музыка 1967, Вып. 4 – М.Музыка, 1969, Вып. 5 – М.Музыка, 1976, Вып.6 – М.Музыка, 1982, Вып.7 – М.Музыка1984
11. Вопросы скрипичного исполнительства и педагогики (Сост. И.Сапожников) М. Музыка 1968
12. Гнидь Б. Історія вокального виконавства К. НМАУ 1997
13. Гозенпуд А. Оперный словарь М. Музыка 1965
14. Готлиб А. «Основы ансамблевой техники» М. 1971
15. Доливо А. Речитативы в вокальном искусстве (вопросы музыкально – исполнительского искусства) М. Музгиз 1962
16. Кан Э. Элементы дирижирования Л. Музыка 1980
17. Канерштейн М. Вопросы дирижирования М. Музыка 1965
18. Колесса М. Основы техники дирижирования К. Музична Україна 1981
19. Коган Г. О фортепианной фактуре М. Советский композитор 1961
20. Крючков Н. Искусство аккомпанемента как предмет обучения. Л. Музгиз, 1961
21. Люблинский А. Теория и практика аккомпанемента Л. Музыка 1972
22. Методика обучения игре на духовых инструментах Вып.1 – М.Музыка, 1964, Вып.2 – М. Музыка 1966. Вып.3, М.Музыка 1971, Вып.4- М.Музыка 1976.
23. Дж. Мур «Певец и аккомпаниатор – воспоминания, размышления о музыке» М. 1987
24. О работе концертмейстера - Сб. статей (сост. М. Смирнов) М.

Музыка 1974

25. Пазовський А. «Записки дирижера» М. 1968
26. Подольська В. «Развитие навыков аккомпанемента с листа» М. 1974
27. Покровский Б. Размышления об опере М. Советский композитор 1979
28. Полтавцев Н., Светозарова М. - Хрестоматия по чтению хоровых партитур.
29. Рафалович О. Транспонирование в классе фортепиано. Л. Музгиз, 1963
30. Россихина В. Советское камерно – вокальное исполнительство. (творческие портреты) М. Советский композитор 1976
31. Скоробогатько Н. Нотатки оперного концертмейстера К. Музична Україна 1973
32. Станиславский - реформатор оперного искусства: Материалы и документы. - М. Музыка 1985
33. Хавкина - Трахтер В. «Работа в концертмейстерском классе» М. 1976
34. Чулаки М. «Инструменты симфонического оркестра» М. 1962.
35. Фишер – Дискау Д. По следам песен Шуберта - Исполнительское искусство зарубежных стран вып.9 М. 1981
36. Шендерович Е. О преодолении пианистических трудностей в клавирах. (Советы аккомпаниатора) Л. Музыка 1972
37. Шендерович Е. В концертмейстерском классе. Размышления педагога. М. Музыка 1996